

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
University "Ss. Cyril and Methodius" - Skopje
Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип
Pedagogical Fakulty "Gotse Delchev" - Shtip

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип - Shtip
2003/2004

**Годишен зборник на Педагошкиот факултет
„Гоце Делчев“ - Штип**

Издавач:

Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип

За издавачот:

Д-р Блаже Китанов, декан

Редакциски одбор:

Д-р Блаже Китанов (главен и одговорен уредник),
Д-р Емилија Петрова Ѓорѓева (секретар)
Д-р Кирил Цацков, Д-р Стеван Алексоски,
Д-р Владимир Михајловски, Д-р Снежана Мирасчиева,
М-р Снежана Кирова .

Јазична редакција:

Д-р Блаже Китанов

Компјутерска обработка:

јереј Николче Ѓорѓев

Адреса: Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип,
Република Македонија
Address: Pedagogical Faculty "Gotse Delchev", Shtip,
The Republic of Macedonia

КОГА ОДЕВМЕ ВО СТАМБОЛ

Abstract: The collection of poems "Iris" (1976) by Mateja Matevski (1929, Ankara, Turkey) belongs to the group of rare anthological books in contemporary Macedonian poetry.

This is an exceptional example of merging the traditional and modern way of writing poetry. By its content, theme and poetics "Iris" is particularly contemporary and recognizable. Even today it highlights the problem of emigrating; a problem that is not only individual or regional but collective, national. There are a number of poems that can be a good illustration for this, for example "When we went to Istanbul". This is a poem which insists on including into the curriculum contents in elementary schools, mostly because this poem and others similar to it emphasize the social problem that even in this XXI century threatens to tear apart the Macedonian tissue, causing this to become the main reason for the survival and development of one nation.

Key words: emigrating, going away, coming back

Стихозбирката „Перуника“ (1976) на Матеја Матевски (1929, Анкара, Турција) спаѓа во ретките антологиски книги на современата македонска поезија.

Тоа е исклучителен пример за своевиден спој на традиционалниот со модерен начин на пеење. По содржина, тематика и по својата поетика „Перуника“ е особено актуелна и препознатлива. Таа и денес го апострофира проблемот на печалбарењето и иселувањето, проблем што не е само индивидуален или регионален ами колективен, национален. Указателен пример за тоа можат да бидат повеќе песни, пр.: *Кога одевме во Стамбол*. Тоа е песна што инсистира на поместување во програмските содржини на основното училиште првенствено заради тоа што таа и сличните песни го истакнуваат социјалниот проблем кој и во овој XXI век се заканува да го раскине македонското ткиво со опасност тоа да стане главна причина за опстојување и развој на еден национ.

„Ох, кога одевме во Стамбол ...
Река се преселуваше со нас“

Матеја Матевски е истакнат македонски поет. Автор е на повеќе збирки поезија. Во повеќето од нив тој се свртува кон усната поетска традиција и лескичкото богатство на народната поезија со што неговата песна добива одлики со нагласен баладичен тон и специфична експресија. Една од стихозбирките со наслов *Перуника* (1976), и по речиси три децении, е особено актуелна по својата тематика и препознатлива по своевидната поетика. Таа стихозбирка го доразоткрива и дефинира *svetot na zamинуvaњeto и враќањeto* присутен и во другите поетски книги на Матевски.

Во овој прилог ќе се обидеме да го коментираме тој свет и низ приказ на одделни примери и да проговориме за чинот на печалбарењето, на иселувањето, на разделбите, од една, и копнежот кон родниот предел, кон родната Перуника (карпа над Беличица), кон Река, од друга страна. Поточно, ќе се обидеме да го прикажеме-расветлиме проблемот-*svetot na zamинуvaњeto и враќањeto*, таа контроверзна македонска судбина во која на своевиден начин учествува и семејството на поетот Матеја Матевски. Кога се зборува за поезијата на Матевски, за феноменот заминување-враќање, посебно е карактеристичен чинот на заминувањето на поетовиот предок на печалба и сонот за враќање во родното огниште.

Заминувањето на печалба е пат во неизвесноста. На кинисување човекот - печалбар е исполнет сопесна и надеж. Како и пролетта тој има... *славеј во гради/гороцвет в разуви* (Привсенување, Перуника). Но, штом ќе отпочне оддалечувањето, преснопечалбарската душа се исполнува со тага, со тежина, со подмолија. Човекот има... *камен во Гради /... змија во разуви* (Привсенување, П.) Тоа се две слики - две контрастни при што најмногу страда љубовта:

„Што ме гледаш што ме жалиш
од горни одаи
од вишни прозорци
Јаболко ти фрлам
камен пречекуваш
јас закован за ограда
ти врзана за прозорец“
(.....)
„Утока и нема на твојата тага
на твојата тага на мојата смеа“ (Љубов, П.)

Обично печалбарот се готвел на гурбет штом ќе запролети. Овдека пролетта има предавничка лика. Таа го најавува заминувањето. Кукавицата го најавува злото. Коњот го најавува патувањето. Патот не ветува враќање. Гарантира смрт *Patnuitata црна рреѓа за црни разув* (Планина, П.). Заминувањето на печалба спечалува раскуќнина а излез нема, зашто *нема аер од чекање / нема аер од бегање* (Планина, П.). Оддалечувањето навестува страотни темнини:

„Ај што кинисавме што намнисавме
по далечни виделини
по темните темничини
со првото лисје“ (Оддалечување, П.).

По пристигнувањето на печалбарот во *далечни виделини*, атмосферата станува потешка, пострашна. Езотерична. Домаќинот е далеку од своето огниште, од убавата перуника, а невестата чемрее сама на село. Тој копнее по неа, а таа по него. Желбата за спојување е долг внатрешен трепет, а враќањето назад е се поголема илузија:

„Две далечни селвии
врз карпите на сонот
си мавтаме осамени
со рацете на ветерот“ (Глас, П.).

Понекогаш враќањето станува стварност. Но веќе е доцна, зашто мажот се враќа дома само за да умре:

„Ти ми идеш а јас
пеам за твојата невратка
(...)
што ми вјасаш
на умирачка
по бавното
живеење“ (Враќање, П.).

Чинот на заминувањето од убавата Перуника. покрај тоа што за жртва ја има судбината на младенците, внесува пустош и во флората и фауната на тој крај:

„сам ли беше кога појде

од синава карпа
убавава Перуника
од кораби од радики
од успани шарпланини
(....)
Та бегаат сега сини јаганца
сини јаганца и син гороцвет
од кораби од радики
од успани шарпланини“ (Заминување на предокот, П.).

За ваквата атмосфера уште поексплицитно и со наративен тон говори песната *Кога одевме во Стамбол*. Со пристигањето и населувањето во пределот на Река, крај убавата Перуника имало кавал и песна, свадби и деца, свона и јаганца. Но со заминувањето на печалба во Стамбол, во Влашко, во Австралија, во Америка, со напуштањето на селото човекот со себе ја носел и грутката земја, таа Перуника, таа Река. На тој начин како да секнува сè. Како да отпочнува драмата на смртта. Заради тоа и силните проколнувања на поетот по чинот на заминувањето, на печалбарењето - таа *тетовирана судбина* на неговите предци, на неговиот народ, на еден цел свет:

„Кога одевме во Стамбол
а Река остануваше
по Вардара по Дунава по Ветерот
а Река остануваше
кога одевме во Стамбол
по полето по морето по чемерот
а Река остануваше
ох кога одевме по Стамбол
и далечна Америка
река се преселуваше со нас

Ох кога одевме во Стамбол
и таму останувавме“.

Оваа песна може да се идентификува со судбината на поетовите родители, на неговото тешко детство исполнето со бројни заминувања и враќања. Според наше мислење оваа песна би требало да се вгради во програмските содржини на основното училиште, со цел за јакнење и возвишување на патриотската компонента кај детето-ученик.

II

Кога се зборува за *svetot* на заминувањето и враќањето, а особено за песната *Кога одевме во Стамбол*, од посебно значење е карпата над Беличица именувана како Перуника. Веројатно е дека предокот од Река ја именувал оваа карпа како Перуника по митот на старите Словени – Перун, бог на громот, на плодноста и дождот, а кој за свој заштитник го има дабот. Оттука, таа карпа Перуника е еден вид тотем или свето место за предокот, за народот од Реканскиот крај. Веројатно е и тоа дека од таму наидуваае дождови кои носеле берикет, плодност, живот. Но, наидуваае и громови кои носеле несреќа, зло. Затоа таа е карпа-антипод. Карпа што гради и разградува. Карпа-од каде се поаѓало на печалба, во неизвесност, во потрага по среќата. Кога се било залудно печалбарот барал спас во својот тотем, во Перуника:

„Пепелта ми запеала
по мојата
Перуника“ (Перушка.П.)

Преку овој модифициран рефрен поетот ја изразува силната приврзаност кон својата Перуника. Во копнежот по неа избиваат асоцијации со радосно и баладично расположение.

По многуте судбински промени, преку навраќањето во Река, авторот се навраќа во *Перуника* барајќи го сопствениот идентитет, од една, и македонскиот идентитет, од друга страна.

Во овој контекст, посебно кога се има предвид *svetot* на заминувањето и враќањето, стихозбирката Перуника претставува:

- Поетска хроника на нашето живеење; хроника за формирањето и опустошувањето на нашите села; хроника за нивниот подем и распаѓање;

- Асоцијација на судбината на поетовото семејство, на поетовото минато и нашата колективна судбина, и

- Асоцијација на судбината на луѓето на еден поширок балкански, медитерански и, денес, светски терен и план.

Литература:

1. Китанов Блаже. *Од рејсажот кон човекот*, Скопје, Македонска книга 1987,

2. Конески Блаже, *Јазикот на македонската народна розија*, Скопје, МАНУ 1975